

# Fellessak 6/16 Fastsetting av kvote og område for lisensfelling av ulv innenfor forvaltningsområdet for ynglende ulv i 2017

---

Sekretariatene i region 4 og 5 anbefaler overfor rovviltnemndene at det fattes vedtak om:

- Åpning for lisensfelling av ulv innenfor forvaltningsområdet for ynglende ulv.
  - En kvote for lisensfelling av ulv innenfor følgende tre revirer: Slettås, Letjenna og Kynna.
  - En kvote på til inntil 24 ulver, med den hensikt å ta ut alle individer i de 3 valgte revirene.
  - Avgrensning av et lisensfellingsområde som tar hensyn til husdyr på beite, skjermer individer fra tilgrensende revir, i særdeleshet genetisk viktige individer, og som legger til rette for at jakta kan gjennomføres mest mulig effektivt.
- 

## Bakgrunn

Det ble under behandlingen av St.meld. nr. 21 (2015-2016) i Stortinget vedtatt at bestandsmålsettingen for ulv skal være 4-6 årlige ynglinger. Av disse skal 3 ha skjedd i revir som i sin helhet ligger i Norge. Ynglinger utenfor ulvesonen skal medregnes. Der en del av reviret ligger i Sverige, skal en yngling medregnes med en faktor på 0,5.

Gjennom forskrift om forvaltning av rovvilt, fastsatt ved Kgl. res. den 18.3.2005, er de regionale rovviltnemndene gitt myndighet til å fatte vedtak om kvote for lisensfelling etter forskriftens § 10 når bestandene ligger over de nasjonalt fastsatte bestandsmålene for hver enkelt art i regionene.

Rovviltnemndene i region 4 og 5 har besluttet å behandle lisensfelling utenfor og innenfor ulvesona som to separate vedtak. I møte den 21.6.2016 vedtok rovviltnemndene i region 4 og 5 kvote for lisensfelling av ulv utenfor ulvesonen. Nemndene vedtok følgende kvote:

- Utenfor ulvesonen i Akershus og Hedmark og samtidig utenfor områda som benyttes av hhv. Julussaflokken og Osdalsflokken: 5 dyr.
- Innenfor området benyttet av Osdalsflokken for forsøksvis ta ut hele denne flokken: 8 dyr.

## Politiske føringer

Stortinget behandlet i juni 2016 Meld. St. 21 (2015-2016) Ulv i norsk natur. Det ble blant annet fattet følgende vedtak som angår rovviltnemndenes vedtak om lisensfelling av ulv:

- Område 2, 3 og 7 i dagens ulvesone skal tas ut, for øvrig skal ulvesonen videreføres som i dag.
- Bestandsmålet for ulv i Norge skal være 4–6 ynglinger per år, hvorav 3 skal være helnorske ynglinger, også ynglinger utenfor ulvesonen teller med. Ynglinger i grenserevir skal telle med på en faktor på 0,5.

Videre er prinsippene i rovviltforlikene av 2004 og 2011 lagt til grunn for den videre forvaltning av ulv i norsk natur. Dette innebærer at forvaltningen av ulv skal skje innenfor rammene av internasjonale forpliktelser etter Bernkonvensjonen og naturmangfoldloven.

Flertallet i Energi- og miljøkomiteen har påpekt at en tydelig soneforvaltning er i samsvar med føringene i rovviltforlikene av 2004 og 2011.

## Regelverk

### I. Naturmangfoldloven

Naturmangfoldloven trådte i kraft 1. juli 2009. Loven gir omfattende bestemmelser for forvaltningen av naturens mangfold. Forskrift om forvaltning av rovvilt er hjemlet i viltloven, men naturmangfoldlovens bestemmelser vil også gi føringer for vedtak som gjelder rovviltets forvaltning. Noen av de viktigste bestemmelsene gjengis under.

#### § 8. (kunnskapsgrunnlaget)

Offentlige beslutninger som berører naturmangfoldet skal så langt det er rimelig bygge på vitenskapelig kunnskap om arters bestandssituasjon, naturtypers utbredelse og økologiske tilstand, samt effekten av påvirkninger. Kravet til kunnskapsgrunnlaget skal stå i et rimelig forhold til sakens karakter og risiko for skade på naturmangfoldet.

Myndighetene skal videre legge vekt på kunnskap som er basert på generasjoners erfaringer gjennom bruk av og samspill med naturen, herunder slik samisk bruk, og som kan bidra til bærekraftig bruk og vern av naturmangfoldet.

#### § 9. (føre-var-prinsippet)

Når det treffes en beslutning uten at det foreligger tilstrekkelig kunnskap om hvilke virkninger den kan ha for naturmiljøet, skal det tas sikte på å unngå mulig vesentlig skade på naturmangfoldet. Foreligger en risiko for alvorlig eller irreversibel skade på naturmangfoldet, skal ikke mangel på kunnskap brukes som begrunnelse for å utsette eller unnlate å treffe forvaltningstiltak.

#### § 10. (økosystemtilnærming og samlet belastning)

En påvirkning av et økosystem skal vurderes ut fra den samlede belastning som økosystemet er eller vil bli utsatt for.

#### § 18. (annet uttak av vilt og lakse- og innlandsfisk etter vurdering av myndighetene)

Kongen kan ved forskrift eller enkeltvedtak tillate uttak av vilt og lakse- og innlandsfisk

- b) for å avverge skade på avling, husdyr, tamrein, skog, fisk, vann eller annen eiendom.

Vedtak etter første ledd bokstav a til f kan bare treffes hvis uttaket ikke truer bestandens overlevelse og formålet ikke kan nås på annen tilfredsstillende måte.

### II. Forskrift om forvaltning av rovvilt

Følgende bestemmelser med tilhørende kommentarer gjelder bestandsmål, vurdering av hvorvidt de regionale nemndene har myndighet til å fatte vedtak, og fastsetting av kvote for lisensfelling av ulv:

#### § 3 Nasjonale bestandsmål og bestandsovervåking

I Norge skal det årlig være 65 ynglinger av gaupe, 39 ynglinger av jerv og 13 ynglinger av bjørn. Det skal være 4–6 årlige ynglinger av ulv. 3 av disse skal ha skjedd i revir som i sin helhet ligger i Norge. Ynglinger utenfor ulvesonen skal medregnes. Der en del av reviret ligger i Sverige skal en yngling medregnes med en faktor på 0,5. (...)

#### Kommentarer til § 3, første ledd:

(...) At bestandsmålet for ulv er fastsatt som et intervallmål på 4–6 årlige ynglinger av ulv (der 3 ynglinger skal være helnorske) gir forvaltningsmyndighetene et ekstra handlingsrom når vedtak om uttak skal fattes. Forhold som omfanget av ulovlig felling og innavlsnivå vil være viktige i vurderingen

av om man skal legge seg høyt eller lavt innenfor intervallet. Intervallmålet vil også gjøre det enklere med dialog og samarbeid med svenske myndigheter om forvaltning av ulv i grenserevir.

Uavhengig av bestandsmålet må imidlertid de alminnelige vilkårene for felling være oppfylt, dvs. at felling bare tillates dersom det er et skadepotensial, felling ikke truer bestandens overlevelse og det ikke finnes noen annen tilfredsstillende løsning.

(...)

Som tidligere skal man søke å oppnå bestandsmålet for ulv innenfor ulvesonen. Både innenfor og utenfor ulvesonen kan felling skje dersom det er et skadepotensial, felling ikke truer bestandens overlevelse og det ikke finnes noen annen tilfredsstillende løsning. Terskelen for felling innenfor forvaltningsområdet vil imidlertid være høyere enn utenfor forvaltningsområdet.

Når bestandsmålet for ulv er nådd, dvs. når det foreligger minst 4 ynglinger av ulv, der ynglinger i grenserevir teller med en faktor på 0,5, og revirene for minst 3 av disse i sin helhet ligger i Norge, har rovviltnemndene myndighet til å fatte vedtak om kvote for skadefelling eller lisensfelling av ulv, jf. forskriften § 7, § 8 og § 10.

#### **§ 4. Forvaltningsregioner og nasjonale bestandsmål for regionene**

Det skal være åtte forvaltningsregioner med tilhørende nasjonale mål for antall årlige ynglinger innenfor regionens grenser

d) *Region 4 – Østfold, Oslo og Akershus*: 6 ynglinger av gaupe, samt, i samarbeid med region 5, 4-6 årlige ynglinger av ulv hvorav 3 skal ha skjedd i revir som i sin helhet ligger i Norge.

e) *Region 5 - Hedmark*: 10 ynglinger av gaupe, 5 ynglinger av jerv og 3 ynglinger av bjørn, samt, i samarbeid med region 4, 4-6 årlige ynglinger av ulv hvorav 3 skal ha skjedd i revir som i sin helhet ligger i Norge.

#### **§ 7. Generelle bestemmelser om vedtak fattet av rovviltnemnden**

Rovviltnemnden har myndighet til å fatte vedtak om kvote for felling etter forskriften § 8 og § 10 og kvote for jakt etter forskriften § 11 når bestanden av den enkelte art ligger over de nasjonalt fastsatte bestandsmålene for regionen, jf. forskriften § 4. Nemndens myndighet skal for ulv og bjørn baseres på de siste dokumenterte data om siste års ynglinger fra Nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt, jf. forskriften § 3 tredje ledd. Tilsvarende skal nemndens myndighet for gaupe og jerv baseres på gjennomsnittet av dokumenterte data om ynglinger de tre siste årene fra Nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt. Rovviltnemndens vedtak skal bygge på den regionale forvaltningsplanen for rovvilt, data om biologiske og bestandsmessige forhold og om skade- og konfliktsituasjonen, jf. forskriften § 3 tredje ledd og § 6.

(...)

Etter at vedtak om kvote for felling er fattet etter forskriften § 8 og § 10 og kvote for jakt etter forskriften § 11, skal irregulær avgang av rovvilt innenfor regionen belastes den kvote som er bestemt av rovviltnemnden.

#### **Kommentarer til § 7, annet ledd:**

Annet ledd regulerer hva rovviltnemnden skal legge vekt på ved vedtak om kvote for betinget skadefelling, lisensfelling og kvotejakt på gaupe og antall dyr som kan felles ved slik felling eller jakt.

Ved vurdering av felling eller jakt skal rovviltnemnden gjøre en samlet vurdering av bestandens status og forventede utvikling og sannsynliggjøre at bestanden etter neste yngling fortsatt vil oppfylle det nasjonalt fastsatte bestandsmålet for regionen. Kravet til presisjon i forvaltningsvedtak både med hensyn til bruk av skadefellingstillatelser og kvotejakt/lisensfelling øker jo nærmere ned mot de nasjonale bestandsmålene den aktuelle rovviltart forvaltes.

For ulv vil dette innebære at rovviltnemnden ikke kan fatte vedtak om felling innenfor en familiegruppe eller et revirmarkerende par dersom den «norske» del av ulvebestanden ikke består av mer enn tre helnorske familiegrupper/revirmarkerende par og fire familiegrupper/revirmarkerende par totalt inkludert grenserevir. Om det i tillegg til disse familiegruppene eller revirmarkerende parene er dokumentert ytterligere revirmarkerende par eller familiegrupper som forventes å bringe antallet ynglinger over det nasjonale måltallet, må rovviltnemndene drøfte seg frem til i hvilken grad det skal tillates en ny etablering kontra å beholde de eksisterende familiegruppene eller revirmarkerende parene som grunnlaget for neste yngling. (...)

#### **§ 10. Kvote for lisensfelling på gaupe, jerv, bjørn og ulv**

Dersom vilkårene i forskriften § 7 er oppfylt, kan en rovviltnemnd fatte vedtak om kvote for skademotivert lisensfelling for å begrense veksten og/eller utbredelsen av en bestand av gaupe, jerv, bjørn og ulv.

Felling kan bare gjennomføres dersom det ikke finnes annen tilfredsstillende løsning ut fra prinsippet om geografisk differensiert forvaltning.

Vedtak etter første ledd som gjelder ulv i regionene 4 og 5 skal fattes av rovviltnemndene i disse to regionene i fellesskap.

#### **Kommentarer til § 10:**

Første ledd:

(...) Lisensfelling er ikke jakt, men felling motivert ut fra behovet for skadereduksjon hjemlet i viltloven § 12, jf. definisjonen i forskriften § 2. Bruk av denne fellingsformen kan være betinget av at den aktuelle arten ikke tilfredsstiller jaktbarhetskriteriene i viltloven § 3, og/eller at arten er fredet for å oppfylle vilkår i internasjonale avtaler Norge har sluttet seg til.

Annet ledd:

Det følger av annet ledd at fellingsvedtak bare kan gis dersom det ikke finnes noen annen tilfredsstillende løsning. Etter viltlovens forarbeider vil vurderingen av hva som er en tilfredsstillende løsning være forskjellig i ulike områder og for de ulike rovviltartene. Særlig innenfor forvaltningsområder for rovvilt eller områder innenfor en region der rovvilt er prioritert i en vedtatt regional forvaltningsplan for rovvilt, jf. forskriften § 6, skal det legges langt større vekt på å finne alternative løsninger til felling.

### **Kunnskapsgrunnlag**

#### **I. Bestandssituasjonen for ulv**

De siste opplysningene om bestandssituasjonen for ulv per dags dato er sammenstilt i rapporten "Bestandsovervåking av ulv vinteren 2015-2016. Bestandsstatus for store rovdyr i Skandinavia". Rapporten er utarbeidet på oppdrag av Miljødirektoratet i Norge og Naturvårdsverket i Sverige. Opplysningene nedenfor er hentet fra denne rapporten.

Kartlegging av valpekull og antall ulver i Skandinavia foregår hver vinter i perioden fra 1. oktober til 31. mars. Bestandsstørrelsen på ulv i Sverige og Skandinavia beregnes på bakgrunn av antall registrerte valpekull, mens den norske delen av bestanden beregnes på bakgrunn av kartlegging av alle individer i felt og DNA-analyser. Vinteren 2015-2016 ble den skandinaviske totalbestanden grovt

beregnet til 430 ulver (95% CI: 340-559), beregningen tar ikke hensyn til dødelighet gjennom registreringssesongen. Det ble påvist 65-68 ulver med helnorsk tilhold. I tillegg er minst 25 ulver påvist med tilhold på tvers av riksgrensen. Hoveddelen av de registrerte ulvene hadde tilknytning til ulvesonen. Tilsvarende tall fra forrige registreringssesong (2014/2015) viste 33-35 helnorske ulver, og minst 40 i grenserevir.

Tabell 1. Antall ulver i Norge, på tvers av riksgrensen eller med uklar status dokumentert vinteren 2015-16. Reell flokkstørrelse i familiegruppene registreres ikke lenger i Sverige, slik at ulv i grenseflokker er å betrakte som minimumstall. Tabellen er hentet fra rapporten *Ulv i Norge pr. 15. april 2016- foreløpige konklusjoner for vinteren 2015/2016*, og er oppdatert i henhold til endelig statusrapport *Bestandsovervåking av ulv vinteren 2015-2016. Bestandsstatus for store rovdyr i Skandinavia*.

Revir/område	Land	Fylke/län	Sosial status 2015-16	Kull født i 2015	Antall ulver 2015-16
Osdalen	N	Hedmark	Familiegruppe	Ja	4
Julussa	N	Hedmark	Familiegruppe	Ja	10
Letjenna	N	Hedmark	Familiegruppe	Ja	8
Slettås	N	Hedmark	Familiegruppe	Ja	8
Mangen	N	Hedmark/Akershus	Familiegruppe	Ja	6
Østmarka	N	Akershus	Familiegruppe	Ja	5 <sup>1</sup>
Juvberget	S/N	Värmland/Hedmark	Familiegruppe	Ja	5
Flisdalen	N	Hedmark/Värmland?	Familiegruppe	Ja	4-5
Rotna	N/S	Hedmark/Värmland	Familiegruppe	Ja	6
Kerto	S/N	Värmland/Hedmark	Familiegruppe	Ja	4
Hærsjø	S/N	Värmland/Hedmark	Familiegruppe	Ja	5
Kynna	N	Hedmark	Revirmark. par	Nei	2
Varåa (Trysil SV)	N	Hedmark/Värmland	Revirmark. par	Nei	2
Gräsmark	N	Hedmark	Revirmark. par	Nei	2
Aurskog	N	Akershus	Revirmark. par	Nei	2
Skillingmark	S/N	Värml/Aker/Østf/Hed	Revirmark. par	Nei	2
Salangen-Målselv	N	Troms	Fi-Ru innvandrer	Nei	1
Øvre Rendal	N	Hedmark	Ikke stasjonær?	Nei	1 <sup>2</sup>
Koppangkjølen	N	Hedmark	Stasjonær	Nei	1 <sup>3</sup>
Nordre Trysil	S/N	Jämtl/Dalarna/Hedm	Fi-Ru innvandrer	Nei	1 <sup>4</sup>
Slemdalen-Ljørdalen	N	Hedmark	Stasjonær?	Nei	1
Ljørdalen	N	Hedmark	Ikke stasjonær	Nei	1
Gol	N	Buskerud	Ikke stasjonær	Nei	1 <sup>5</sup>
Jømna Ø	N	Hedmark	Stasjonær	Nei	1
Våler Ø	N	Hedmark	Ikke stasjonær	Nei	1
Nord-Odal	N	Hedmark	Stasjonær?	Nei	1 <sup>6</sup>
Setskog	N	Akershus	stasjonær	Nei	1
Hobøl	N	Østfold	Stasjonær	Nei	1 <sup>7</sup>
Fyresdal	N	Telemark	Ikke-stasjonær	Nei	1 <sup>8</sup>
Fyresdal/Tokke/Nissedal	N	Telemark	Stasjonær	Nei	1 <sup>9</sup>
Kynnefäll	S/N	V Gøtaland/Østfold	Stasjonær	Nei	1
Boksjø	S/N	V Gøtaland/Østfold	Stasjonær	Nei	1
Flekkefjord/Bygland	N	V-Agder/A-Agder	Stasjonær?	Nei	1 <sup>10</sup>

<sup>1</sup> Yngletispa avlivet ved nødverge i Lørenskog kommune 13. oktober 2015 (lederhannen avlivet pga. sykdom i Enebakk kommune 19. januar 2016)

<sup>2</sup> Tispe avlivet ved lisensjakt i Rendalen kommune 18. november 2015

<sup>3</sup> Tispe avlivet ved lisensjakt i Stor-Elvdal kommune 17. november 2015

<sup>4</sup> Hannulv avlivet ulovlig i Trysil kommune 17. desember 2015

<sup>5</sup> Hannulv avlivet ved lisensjakt i Gol kommune 20. oktober 2015

<sup>6</sup> Hannulv påskutt 17. oktober, deretter er den ikke påvist

<sup>7</sup> To ulver påvist 13. mars. Den ene var en valp som nylig hadde utvandret fra Østmarka

<sup>8</sup> Hannulv avlivet ved lisensjakt i Fyresdal kommune 25. oktober 2015

<sup>9</sup> Hannulv avlivet ved lisensjakt i Tokke kommune 30. januar 2016 (påskutt i Nissedal kommune 8. januar 2016)

<sup>10</sup> Hannulv avlivet ved lisensjakt i Flekkefjord kommune 11. januar 2016

Siden 1. oktober 2015 er det en kjent avgang på 15 ulver i Norge, hvorav seks ved lisensjakt, fire ved skadefelling, en ved nødverge, en avlivet på pga. sykdom, to felt ulovlig og en med ukjent dødsårsak. Av disse er fire ulver døde innenfor ulvesona (tabell 2).

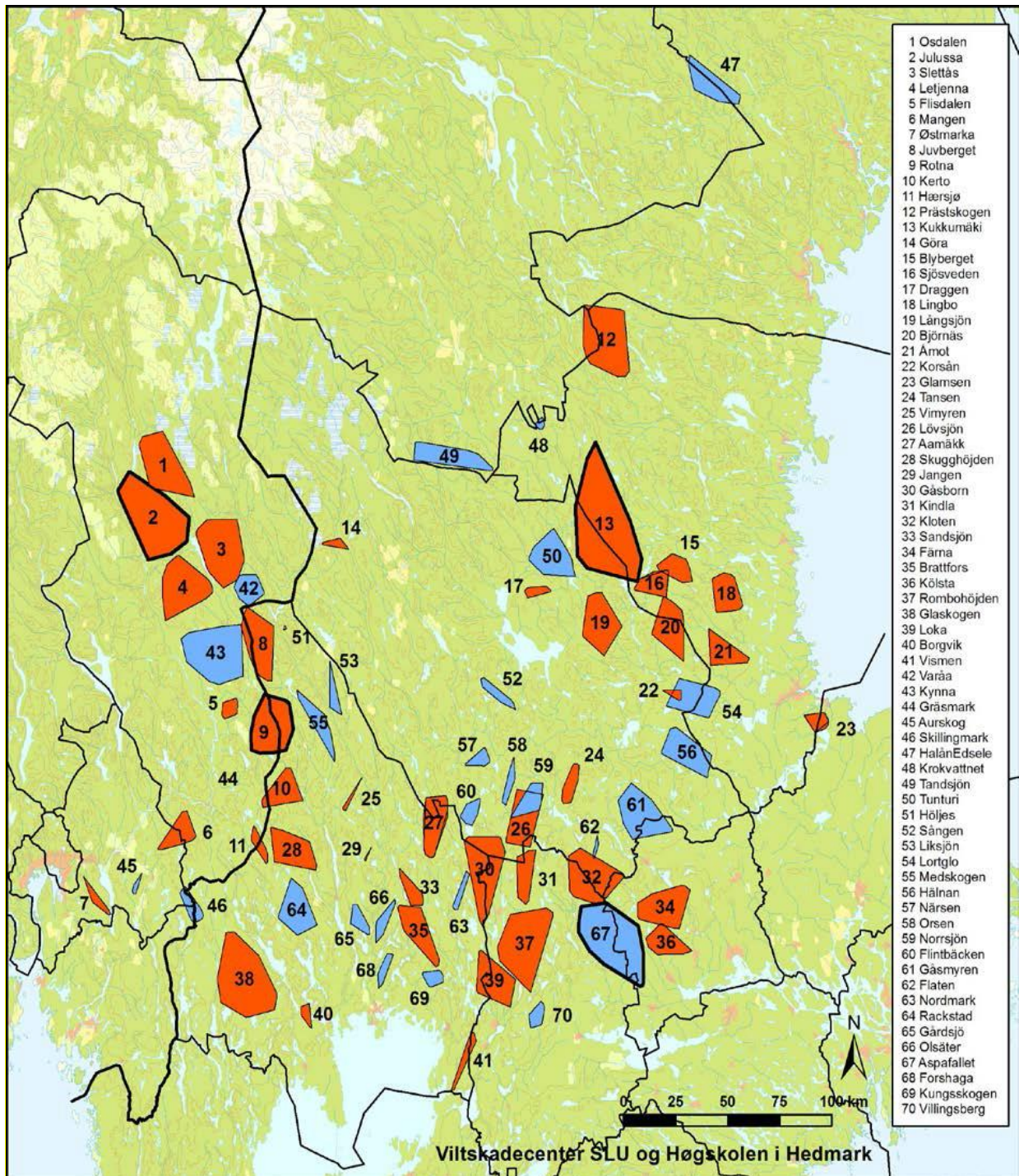
Tabell 2. Kjent avgang av ulv i Norge i perioden 1.10.2015 – 8.9.2016. Ulver som er døde innenfor ulvesona er markert med grått.

Kjønn	Dødsdato	Dødsårsak	Kommune
Hann	28.7.2016	Skadefelling	Rendalen
Hunn	19.6.2016	Skadefelling	Nord-Fron
Hunn	25.5.2016	Skadefelling	Lesja
Hunn	22.5.2016	Skadefelling	Stange
Hann	5.5.2016	Ulovlig felling	Kongsvinger
Hann	24.4.2016	Ukjent	Alta
Hann	30.1.2016	Lisensfelling	Tokke
Hann	19.1.2016	Irregulær avgang (avlivet pga. sykdom)	Enebakk
Hann	11.1.2016	Lisensfelling	Flekkefjord
Hann	17.12.2015	Ulovlig felling	Trysil
Hunn	18.11.2015	Lisensfelling	Rendalen
Hunn	17.11.2015	Lisensfelling	Stor-Elvdal
Hann	25.10.2015	Lisensfelling	Fyresdal
Hann	20.10.2015	Lisensfelling	Gol
Hunn	13.10.2015	Nødverge	Lørenskog

Gjennom vinterens registreringer er det dokumentert totalt 41 familiegrupper og 29 revirmarkerende par i Skandinavia (figur 1). Etter en fordeling mellom Norge og Sverige der grenseoverskridende revir teller med en faktor på 0,5 for hvert land, utgjør den svenske delen av bestanden 32 familiegrupper og 24,5 par, mens den norske delen utgjør 9 familiegrupper og 4,5 par (tabell 1).

Totalt i Skandinavia ble det dokumentert 43 valpekull i 2015. Av disse var sju født i helnorske revir, og fire i grenserevir. De syv revirene med valper som er dokumentert i sin helhet i Norge er Osdalen, Julussa, Letjenna, Slettås, Flisdalen, Mangen og Østmarka. De fem sistnevnte har hele sin utstrekning innenfor ulvesona, mens Julussa er kartlagt 59 prosent innenfor og Osdalen er 95 prosent utenfor. De fire grenserevirene hvor det er født valper er Juvberget, Rotna, Kerto og Härsjö. For alle grenserevirene er den delen av reviret som ligger i Norge innenfor ulvesona.



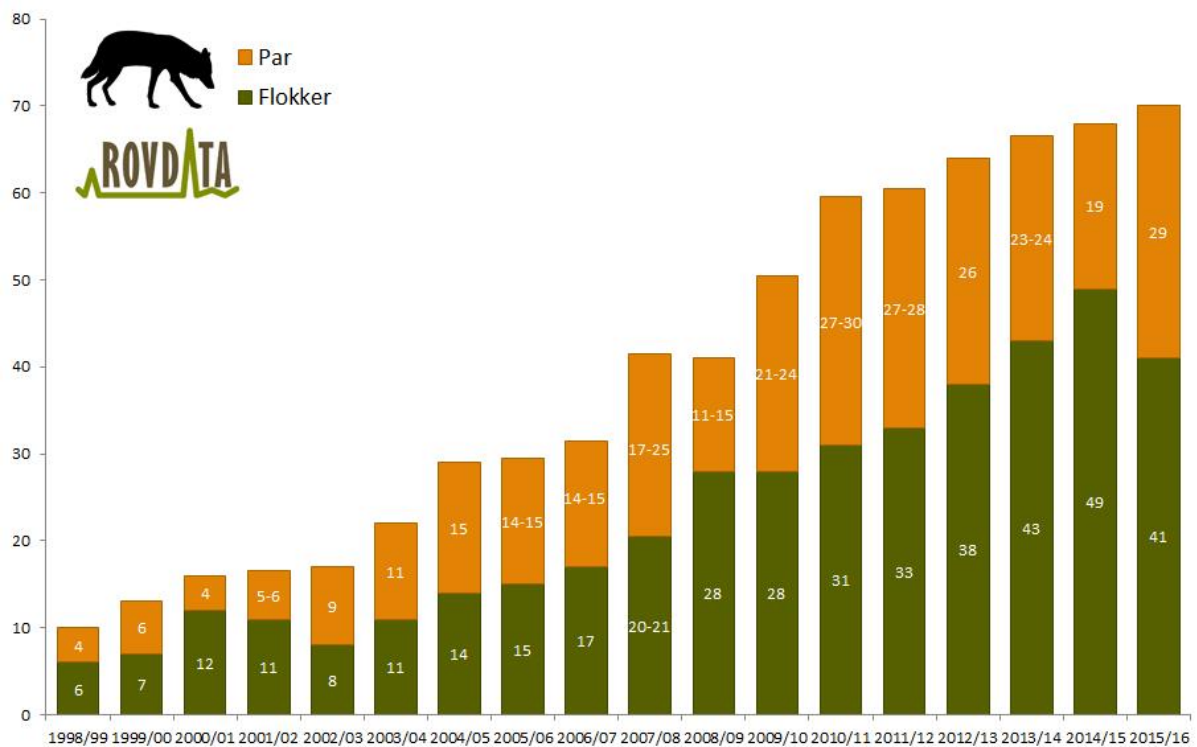


Figur 1: Familiegrupper (røde polygoner) og revirmarkerende par (blå polygoner). Tykk ytterkant angir revir hvor minst en ulv hadde GPS-sender vinteren 2015/2016. Figuren er hentet fra rapporten *Ulv i Norge pr. 15. april 2016- foreløpige konklusjoner for vinteren 2015/2016*.

Yngling og utvandring av årssvalper foregår normalt etter kartleggingsperioden, når det ikke lenger er mulig å følge ulvenes bevegelse på sporsnø. Det er derfor ikke kjent hvor mange ynglinger som har skjedd våren 2016, eller hvor mange individer som er innenfor de ulike revirene. Observasjoner som meldes inn i løpet av sommer og høsten kan gi indikasjoner om status innenfor revirrområdene og om

det har forekommet nye etableringer. Observasjoner som er registrert så langt danner imidlertid ikke et tilstrekkelig grunnlag for å gjøre gode nok vurderinger rundt dette. Det er imidlertid kjent at begge foreldreindividene i Østmarka er døde, og den opprinnelige familiegruppen i dette området er derfor ikke lenger intakt.

Den skandinaviske ulvepopulasjonen har vært i sterk vekst siden 90-tallet. Registreringene fra vinteren 2015/2016 viser at antall familiegrupper og par samlet er på omtrent samme nivå som foregående sesong i Skandinavia, men det er en nedgang i det beregnete antall individer (ca. 30 færre enn for sesongen 2014/2015). Av sluttrapporten fra sist vinter fremgår det imidlertid at usikkerhet i beregningene av bestandsstørrelse gjør at det er usikkert om det har vært en fortsatt vekst eller nedgang i bestanden. For Norge alene har det vært en markant økning både i antall individer, familiegrupper og valpekull. Det var imidlertid ikke noen økning i antallet revir. Den økte ynglesuksessen kan forklares med økt overlevelse av revirhevdende ulver på norsk side.



Figur 2: Ulveflokker og revirmarkerende par av ulv i Skandinavia i årene 1998/99 – 2015/16. Figuren er utarbeidet av Rovdata.

#### Genetisk status:

Utvikling i graden av innavl i populasjonen følges årlig. Graden av innavl beskrives med en innavlskoeffisient som kan variere mellom 0 og 1. Innavlskoeffisienten øker jo mer slektskap det er mellom individer. Generelt har det vært en høy grad av innavl i den skandinaviske populasjonen, men innavlskoeffisienten har variert siden slutten av 90-tallet. I perioden 1996 til 2007 steg den gjennomsnittlige innavlskoeffisienten fra 0,13 til 0,3. Fra 2008 til 2012 sank innavlskoeffisienten igjen til 0,25. Etter en svak økning til 0,26 i 2013, har det igjen vært en nedgang til henholdsvis 0,25 og 0,24 i 2014 og 2015. En redusert grad av innavl bidrar til å styrke populasjonens levedyktighet på sikt.



## II. Husdyr og beitebruk

Data om antall beitedyr er hentet fra søknad om produksjonstilskudd for søknadsomgangen august 2015 og justert ut fra kontakt med enkelte av de aktuelle kommunene. Oversikt over antall sau og storfe i de ulike kommunene i Østfold, Oslo, Akershus og Hedmark framgår av vedlegg 1.

Innenfor ulvesona er det totalt ca. 26 560 sau og ca. 6 240 storfe. Så godt som all sau innenfor ulvesona beiter på inngjerdet areal, og en stor andel av disse også innenfor rovdyravvisende gjerder. Når det gjelder storfe, er det bare i Hedmark at det går storfe fritt på utmarksbeite. Omkring 970 storfe går fritt på utmarksbeite.

### Hedmark

Innenfor den delen av ulvesonen som ligger i Hedmark går det ca. 6 300 sauer på beite. Størst antall sau er det i kommunene Trysil og Elverum, mens det i kommunene Sør-Odal og Våler går et lite antall dyr på beite innenfor ulvesonen. I all hovedsak går disse dyrene på inngjerdete innmarksbeiter. I Grue og Trysil kommune går også et større antall dyr på store inngjerdete utmarksbeiter.

Det er totalt ca. 6 240 storfe på beite innenfor ulvesonen i Hedmark. Av disse går ca. 970 på utmarksbeite. Det er et vesentlig antall storfe i mange kommuner innenfor ulvesona i Hedmark, med flest dyr i Kongsvinger, Elverum, Åsnes og Trysil. Størst antall dyr på utmarksbeite har kommunene Grue, Åmot og Trysil.

### Oslo og Akershus

Innenfor ulvesona i Oslo og Akershus fylker beiter totalt ca. 6280 sauer. Disse går i all hovedsak på inngjerdet innmarks- og/eller utmarksbeite. I Asker og Bærum kommuner går ca. 1000 sau på utmarksbeite innenfor ulvesonen. Størst antall sauer beiter i Aurskog-Høland, Bærum, Enebakk og Ås kommuner.

Når det gjelder storfe, beiter ca. 5540 storfe på inngjerdet innmarks-/utmarksbeite. Også for storfe er det størst antall beitedyr i Aurskog-Høland. Deretter er det Fet, Enebakk, Ås og Asker som har mest storfe.

### Østfold

I Østfold er det registrert ca. 14 600 sauer innenfor ulvesonen. Disse går på inngjerdet innmarks-/utmarksbeiter. Kommunene med flest antall sauer er Eidsberg, Sarpsborg, Trøgstad og Rakkestad kommuner.

Det er totalt ca. 12 600 storfe på inngjerdet innmarks-/utmarksbeite i Østfold fylke. Flest storfe er registrert på beite i Sarpsborg, Halden, Rakkestad og Trøgstad kommuner.

### Skadehistorikk

Det er stor årlig variasjon i antallet dokumenterte skader innenfor ulvesona (tabell 2). I de årene med størst skadeomfang, har en stor andel av skadene vært knyttet til enkelthendelser eller gjentatte angrep innenfor samme områder. Med unntak av angrepene i beiteområdene til Kjølaberget/Hollaberget i Hedmark i 2012, har slike enkelthendelser forekommet på inngjerdete arealer (se kommentarer under tabellen). Det reelle skadeomfanget vil være noe større enn det som fremgår av tabell 3, fordi ikke alle ulvedrepte dyr blir gjenfunnet eller gjenfundne dyr er i en slik tilstand at det

ikke lar seg gjøre å dokumentere skadeårsak. Idet mange av dyrene i ulvesona går på innmarksbeiter, vil det imidlertid være større sannsynlighet for gjenfunn og mulighet for dokumentasjon enn utenfor ulvesona hvor dyr går fritt på utmarksbeite.

Tabell 3: Antallet antatte og dokumenterte skader på husdyr forårsaket av ulv innenfor ulvesona i perioden 2010 – 2016. Tallene er hentet fra Rovbase.

	År	Sau	Storfe	Geit	Hund	Totalsum
Akershus	2010				1	1
	2011	1			1	2
	2012	4			2	6
	2013	3			2	5
	2014				1	1
	2015	46		1	3	50
	2016					
<b>Akershus</b>		<b>54</b>		<b>1</b>	<b>10</b>	<b>65</b>
Hedmark	2010				4	4
	2011	16	1		3	20
	2012	38	1		2	41
	2013	3				3
	2014	13	1		4	18
	2015	42			3	45
	2016			7		7
<b>Hedmark</b>		<b>112</b>	<b>10</b>		<b>16</b>	<b>138</b>
Oslo	2012				1	1
	2015				1	1
<b>Oslo</b>					<b>2</b>	<b>2</b>
Østfold	2010	11			5	16
	2011	1				1
	2012	1				1
	2013					
	2014	10			1	11
	2015				1	2
	2016				1	1
<b>Østfold</b>		<b>23</b>			<b>8</b>	<b>31</b>
<b>Totalsum</b>		<b>189</b>	<b>10</b>	<b>1</b>	<b>36</b>	<b>236</b>

### Kommentarer til tabell 3:

#### Akershus

Alle dokumenterte skader fra 2015 er registrert innenfor samme beiteområde i Enebakk kommune. Skadene stammer fra to hendelser i en kort avgrenset tidsperiode. I det ene tilfellet gikk sau innenfor et gjerde som ikke tilfredsstilte standarden for rovdryravisende gjerde. I det andre tilfellet kom ulv innenfor et godkjent rovdryravisende gjerde via en svakhet i gjerdet.

### Hedmark

En stor andel av skadene dokumentert i 2012 (ca. 65 %) stammer fra ulveangrep i besetninger i Kjølaberget/ Hollaberget beiteområde. I påfølgende år er det gitt midler til å holde dyrene på innmarksbeite. Det er også gitt midler til oppsetting av rovdyravvisende gjerder rundt en del av innmarksbeitene.

En stor andel av skadene som er dokumentert i 2015 (ca. 69 %) stammer fra ett tilfelle der en ulv kom seg innenfor det rovviltavvisende utmarksgjerdet i Flendalen i Trysil kommune. Det ble gjennomført skadefellingsforsøk på ulven uten at den ble felt. I 2016 er det bevilget midler til forsterkning av det rovdyravvisende gjerdet.

### Østfold

Alle skadene som er dokumentert i henholdsvis 2010 og 2014 stammer fra enkelthendelser hvert år, der ulv har gjort skade på sau på inngjerdet innmarksbeite.

## **Vurderinger og innstilling fra sekretariatene i region 4 og 5**

### Om rovviltnemndenes myndighet til å fatte vedtak om lisensfelling av ulv

Rovviltnemndene har myndighet til å fatte vedtak om kvote for lisensfelling, jf. forskriften §§ 7 og 10, når bestanden av den enkelte art ligger over de nasjonalt fastsatte bestandsmålene for regionen, jf. forskriften § 4. Nemndens myndighet skal for ulv baseres på dokumenterte data om siste års ynglinger som fremgår av endelig statusrapport fra Nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt, jf. forskriften § 3 tredje ledd.

Sekretariatene i region 4 og 5 viser til at det i siste offisielle statusrapport fra bestandsovervåking av ulv fremgår at det var totalt 9 ynglinger, der grenserevir teller med en faktor på 0,5. Av disse var 7 i helnorske revir. Bestandsmålsettingen for ulv i region 4 og 5 er 4-6 årlige ynglinger av ulv. 3 av disse skal ha skjedd i revir som i sin helhet ligger i Norge. Ynglinger utenfor ulvesona medregnes. Der en del av reviret ligger i Sverige skal en yngling medregnes med en faktor på 0,5. Dette innebærer at rovviltnemndene i region 4 og 5 har myndighet til å fatte vedtak om kvote for lisensfelling av ulv i henhold til rovviltforskriften §§ 7 og 10.

### Om lisensfelling av ulv

Etter lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven), av 19.6.2009 nr. 100, § 7 skal prinsippene i lovens §§ 8 til 12 legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet. Beslutninger som kan påvirke naturmangfoldet skal baseres på vitenskapelig kunnskap om arters bestandssituasjon, jf. naturmangfoldloven § 8. Ulvebestanden er godt undersøkt med årlige sporinger, og man har dermed god oversikt over svingningene i bestanden, jf. Rapporten *Bestandsovervåking av ulv vinteren 2015-2016. Bestandsstatus for store rovdyr i Skandinavia 1-2016*. "Føre-var-prinsippet" i § 9 sier at når det ikke foreligger tilstrekkelig kunnskap om hvordan beslutningens virkning vil være på naturmiljøet, skal man unngå mulig vesentlig skade på naturmangfoldet. Sekretariatene mener at det i denne saken foreligger tilstrekkelig kunnskap og at føre-var-prinsippet i nml. § 9 derfor tillegges mindre vekt.

I henhold til nml. § 5 er målet at artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. På rovviltfeltet må forvaltningsmålet i nml. § 5 ses i sammenheng med de vedtatte bestandsmål, og forstås slik at det ikke er til hinder for en geografisk differensiert rovviltforvaltning jf. Ot.prp. nr. 52 (2008-2009) s. 376.

Soneinndelingen skal forvaltes tydelig. Forvaltningsområdet for ynglende ulv ligger i sin helhet innenfor region 4 og 5.

Ved vurdering av kvote for lisensfelling skal det ifølge kommentarene til rovviltforskriften § 7 annet ledd gjøres en samlet vurdering av bestandens status og forventede utvikling. Ut i fra dette skal det sannsynliggjøres at bestanden etter neste yngling fortsatt vil oppfylle det nasjonalt fastsatte bestandsmålet for regionen. Dette innebærer at nemndene ikke kan fatte vedtak om felling innenfor en familiegruppe eller revirmarkerende par når den «norske» del av bestanden ikke består av mer enn tre helnorske familiegrupper/revirmarkerende par og fire familiegrupper/revirmarkerende par totalt inkludert grenserevir.

Etter sekretariatets oppfatning vil et sentralt punkt i vurderingene være kravet til at det skal sannsynliggjøres, jf. kommentaren til rovviltforskriften § 7, at ”*bestanden etter neste yngling fortsatt vil oppfylle det nasjonalt fastsatte bestandsmålet for regionen*”.

Den norske bestanden av ulv er en del av den skandinaviske populasjonen som har vært i sterk vekst siden 90-tallet. Fra sluttrapporten om ulv i Skandinavia vinteren 2015 – 2016 framgår det at bestanden av ulv i Skandinavia ble beregnet til 430 dyr (95 % CI: 340-559). Dette er en nedgang på ca. 30 individer sammenlignet med foregående sesong. Usikkerhet i beregningene gjør det imidlertid vanskelig å fastslå om det har vært en reell nedgang, eller fortsatt økning i bestanden siste år. Antallet familiegrupper og par er på omtrent samme nivå som foregående sesong i Skandinavia. For Norge alene har det imidlertid vært en markert økning i bestanden både når det gjelder antallet individer, familiegrupper og valpekull.

Antallet ynglinger innenfor forvaltningsområde 4 og 5 har i perioden 2009 - 2013 ligget relativt stabilt med 3 årlige helnorske ynglinger, og en variasjon på mellom totalt 4,5 og 5,5 når ynglinger i grenserevir telles med en faktor på 0,5. I 2014 ble det registrert 2 ynglinger i helnorske revir, og totalt 4,5 inkludert grenserevir, mens det i 2015 er dokumentert 7 helnorske ynglinger og totalt 9 ynglinger når grenserevir regnes med en faktor på 0,5.

Det har vært en svak nedgang i innavlsgraden, noe som bidrar til å styrke populasjonens levedyktighet på sikt.

#### Modell for lisensfelling

Det foreligger ikke sikker kunnskap om i hvilke revir det har foregått yngling våren 2016, og heller ikke antallet dyr innenfor hvert revir. Yngling og utvandring av årsvalper fra revirene foregår normalt etter kartleggingsperioden når det ikke lenger er mulig å følge ulvenes bevegelse på sporsnø. Både innenfor revirer med etablerte familiegrupper og der det er revirmarkerende par, vil det være et potensial for yngling kommende vår. Vi anser det derfor som mest hensiktsmessig å vurdere revirer der det var registrert enten familiegruppe eller revirmarkerende par forrige vinter under ett, og vil i det videre betegne disse som *etablerte revirer*.

Innenfor ulvesonen må man anta at det til enhver tid er et begrenset antall enslige individer. Gitt det høye antallet etablerte revirer dokumentert gjennom vinteren, vil man etter sekretariatenes syn ikke kunne oppnå den ønskede effekten om å regulere bestanden ned mot bestandsmålet ved kun å åpne for uttak av enslige individer. Sekretariatene anbefaler å basere lisensfelling innenfor ulvesona på uttak av etablerte revirer, med formål å ta ut alle individer i reviret. Sekretariatet anbefaler ikke å åpne for lisensfelling i større områder uten kjente revirer. Dette kan medføre at individer fra eventuelle familiegrupper/par som ikke var kjent gjennom kartleggingen sist vinter blir berørt. En slik

fellingsmodell vil hindre etableringer i områder hvor det i dag er lav tetthet av revir og redusere muligheten for en fremtidig utskifting av konfliktfylte revir innenfor ulvesona.

I følge kommentarene til rovviltforskriften § 7, kan ikke nemndene fatte vedtak om felling innenfor en familiegruppe eller revirmarkerende når den «norske» del av bestanden ikke består av mer enn tre helnorske familiegrupper/revirmarkerende par og fire familiegrupper/revirmarkerende par totalt inkludert grenserevir. På bakgrunn av tallene fra siste vinters kartlegging, som viser at bestanden ligger vesentlig over dette nivået (11 helnorske familiegrupper/revirmarkerende par og totalt 13,5 inkludert grenserevir), anser sekretariatet at nemndene kan fatte vedtak om uttak av familiegrupper.

Det har ikke tidligere vært åpnet for lisensfelling innenfor etablerte revirer i Norge, og det finnes derfor lite erfaring om effektene dette vil ha på målsetningene om å redusere skadepotensial og forvalte bestanden ned mot bestandsmålet. Uttak av hele revirer vil redusere potensialet for ynglinger i 2017. Samtidig kan felling av foreldreindivider føre til spredning av resterende individer i en familiegruppe, noe som kan øke konflikten med beitedyr, jakthunder og hyppighet av unge ulver som opptrer nær bebyggelse. Det kan også forekomme oppsplitting av familiegrupper og økt tetthet av ulv lokalt. Reetablering innenfor reviret kan skje i løpet av kort tid, enten gjennom rekolonisering eller ved at territorielle ulver i naborevir utvider sine revirgrenser. Det kan antas at lisensfelling innenfor etablerte revirer i en del tilfeller kun vil ha kortsiktige effekter på målet om redusere skadepotensial og forvalte bestanden ned mot bestandsmålet. Samtidig kan effekten være at man oppnår hensikten med lisensfellingen, ved at bestanden reduseres ned til bestandsmålet.

Sannsynligheten er høy for at det forekommer yngling innenfor etablerte revirer der foreldrepåret forblir intakt, mens innenfor revir der ett eller begge foreldreindivider blir borte, vil sannsynligheten for reproduksjon være vesentlig lavere. I en så liten populasjon som den norske delen av ulvestammen, vil imidlertid tilfeldigheter kunne føre til store variasjoner fra år til år. Naturlig avgang, ulykker (f.eks. påkjørsel) eller illegal jakt kan være forhold som kan føre til at en eller begge foreldreindivider innen et revir blir borte og redusere sannsynligheten for yngling. Også genetisk status (innavlsgrad) har betydning for ynglesuksess. Der flere slike forhold sammenfaller, kan det få stor betydning for antallet ynglinger påfølgende vår. Ved fastsetting av kvote må disse forholdene tas i betraktning, slik at antallet revirer som skjermes er tilstrekkelig til å sannsynliggjøre at bestandsmålet nås også neste år. Oversikt over antallet familiegrupper og revirhevdende par fra sist vinters kartlegging er vist i tabell 4. I tallgrunnlaget inngår Østmarka-reviret som en familiegruppe. Det er imidlertid kjent at begge foreldreindividene i dette reviret er døde.

Tabell 4. Oversikt over antallet familiegrupper og revirmarkerende par registrert gjennom kartleggingen vinteren 2015/2016. Antallet etter at grenserevir er regnet med en faktor på 0,5 er angitt i parentes.

	Familiegrupper	Revirmarkerende par	Totalt	Bestandsmål (antall ynglinger)
Helnorske	7	4	11	3
Grenseoverskridende	4	1	5	
Totalt	11 (9)	5 (4,5)	16 (13,5)	4-6

Gjennom våren og sommeren kan det ha forekommet nyetableringer som foreløpig ikke er dokumentert. Slike etableringer vil derfor kunne bidra til at potensialet for ynglinger i 2017 blir større enn hva som kan anslås ut ifra tallene fra siste statusrapport. Det ble registrert flere stasjonære ulver innenfor ulvesona i tillegg til familiegrupper og revirmarkerende par gjennom kartleggingen sist vinter (se tabell 1).

Sekretariatet mener man har tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag til å gjennomføre et uttak som skal være forsvarlig, sett i forhold til bestandsstatus og bestandsmål, gjennom lisensfelling vinteren 2017. Samtidig er det små marginer når man forvalter en liten bestand, med et svært presist bestandsmål. Sekretariatene vil anbefale at man fatter et vedtak om uttak som tar sikte på å forvalte bestanden ned til den øvre grensen av bestandsmålet på 4-6 ynglinger. Det vil gi en større sannsynlighet for at det vil være mulig å åpne for lisensfelling i spesielt konfliktfylte revirer kommende år, samtidig som det høstes erfaringer rundt effekten av uttak av revirer.

Det foreligger betydelig kunnskap om den samlede belastningen som populasjonen av ulv blir utsatt for, jf. nml § 10, blant annet gjennom statusrapporter og annen informasjon fra Skandulv som inkluderer oversikt over både regulær og irregulær avgang. I tillegg er det gjennomført forskningsprosjekter der blant annet dødelighet og betydning av ulike faktorer er beskrevet. Alle døde individer av ulv blir løpende registrert i Rovbase. Siden kartleggingsperioden for 2015/2016 startet (1. okt. 2015), er det en kjent avgang på 15 dyr i Norge (tabell 2). I tillegg vil det kunne bli gjennomført lisensfelling på ulv i Sverige. Det kan også være en ytterligere avgang fra bestanden som av ulike årsaker ikke er registrert i Rovbasen, eksempelvis ulykker, naturlig død og ulovlig felling.

Etter en samlet vurdering mener sekretariatene at det kan tas ut familiegrupper/ revirmarkerende par i inntil 3 revirer som ligger innenfor ulvesona. Sekretariatene vurderer det også slik at alle disse kan tas ut fra helnorske revir, eller i en kombinasjon av helnorske revir og grenserevir. I våre vurderinger har vi tatt hensyn til at det i tillegg er fattet vedtak om lisensfelling med hensikt å ta ut alle dyr i Osdalsreviret, samt en kvote på ytterligere 5 dyr utenfor ulvesona, jf. vedtak av 21.6.2016.

#### *Skademotivert lisensfelling og valg av revirer*

I kommentarene til rovviltforskriften § 10, fremgår det at lisensfelling skal være motivert ut fra behovet for skadereduksjon hjemlet i naturmangfoldloven § 18 b. Videre fremgår det at fellingsvedtak bare kan fattes dersom det ikke finnes noen annen tilfredsstillende løsning. Etter viltlovens forarbeider vil vurderingen av hva som er en tilfredsstillende løsning være forskjellig i ulike områder og for de ulike rovviltartene. Særlig innenfor forvaltningsområder for rovvilt eller områder innenfor en region der rovvilt er prioritert i en vedtatt regional forvaltningsplan for rovvilt, jf. forskriften § 6, skal det legges langt større vekt på å finne alternative løsninger til felling.

Ved fastsetting av områder/ revir hvor det åpnes for lisensfelling, må det derfor gjøres en vurdering av skadepotensialet i de aktuelle områdene. I områder hvor det ikke foreligger skadepotensial, eller hvor det finnes annen tilfredsstillende løsning i henhold til forskriften, anser sekretariatene at det ikke er hjemmel for å åpne for lisensfelling, uavhengig av om uttaket er innenfor den anbefalte totalkvoten.

I områder hvor ulv kan komme i kontakt med beitedyr vil det alltid være en viss mulighet for at skader kan oppstå. Skadepotensial sier noe om hvor stor denne muligheten er i en gitt situasjon. Skadepotensialet kan reduseres ved å gjøre tiltak som skiller beitedyr og ulv, f.eks. med rovdyravvisende gjerde. Skadepotensialet kan også reduseres ved å endre produksjon til husdyrhold som er mindre utsatt for ulveangrep, som ved omlegging fra sau til storfe. Selv om skadepotensialet ved begge disse driftsformene er begrenset, vil det aldri kunne elimineres helt.

Så godt som all sau innenfor ulvesona beiter på inngjerdet areal, en stor andel av disse også innenfor rovdyravvisende gjerder. Skadepotensialet anses dermed å være begrenset, men statistikk fra Rovbase viser at enkeltepisoder forekommer. Fra 2010 til 2016 er det dokumentert 189 ulveskader på sau innenfor ulvesona. De fleste av disse knytter seg til enkelthendelser der ulv har kommet innenfor gjerder pga. svakheter ved gjerdet, eller en kombinasjon av uheldige omstendigheter.



Storfe beiter i større grad på fritt utmarksbeite innenfor ulvesona. Også for denne driftsformen er skadepotensialet begrenset, men skader forekommer. Fra 2010 til 2016 er det dokumentert 11 ulveskader på storfe i Norge. I tillegg kommer driftsforstyrrelser ved at dyr blir jaget og spredt over store områder.

Dersom kravet til skadepotensial er oppfylt innenfor flere områder/ revir, mener sekretariatene at også andre kriterier kan legges til grunn for prioritering av uttak innenfor den anbefalte totalkvoten. Sekretariatene finner det naturlig å basere denne prioriteringen på strategien for felles forvaltning av ulv i region 4 og 5 som er nedfelt i forvaltningsplanene for begge regioner;

*Dersom det er kartlagt revirhevdende ulveindivid med særlig viktig genotype (immigrant) innenfor forvaltningsområdet for ulv, skal dette/disse parene prioriteres bevart ved eventuell iverksetting av lisensfelling.*

*Ved prioritering av stasjonær ulv eller familiegruppe som tillates tatt ut, skal det legges vekt på områdets betydning som beitemark, potensialet for framtidige skader og muligheten for å gjennomføre forebyggende tiltak. Det skal også legges vekt på å oppnå byrdefordeling ved utskifting av konfliktfylte familiegrupper når bestandssituasjonen tillater dette, slik at ikke de samme områdene skal opprettholde familiegrupper over lang tid.*

Ut fra en vurdering av bestandsstatus og utvikling, skadepotensial, og strategien for felles forvaltning av ulv i region 4 og 5, anbefaler sekretariatet at det åpnes for lisensfelling innenfor ulvesonen med sikte på å ta ut alle individer innenfor følgende revir kjent gjennom kartleggingen vinteren 2015/2016: **Slettås, Letjenna og Kynna** (se kart i fig. 1).

#### **Følgende vurderinger er lagt til grunn for anbefalingen:**

##### Slettås

Hoveddelen av avgrensningen til Slettås-reviret ligger i Trysil kommune, det vil si innenfor en av kommunene med størst antall storfe på utmarksbeite. Det beiter omkring 835 storfe på inngjerdet innmark/utmark og ca. 190 beiter fritt på utmarksbeite. Det går også et vesentlig antall sau på inngjerdet innmarksbeite i Trysil, selv om en stor andel av sauene som er registret i kommunen går innenfor inngjerdet utmarksbeite i Flendalen lenger vest i kommunen. Totalt beiter omkring 1450 sau på inngjerdet innmark/utmark i Trysil. Sekretariatene anser at forekomsten av husdyr, både på inngjerdete områder og storfe på utmarksbeite, medfører at det foreligger et visst skadepotensiale. Selv om skadepotensialet må anses å være begrenset, anser sekretariatene at det foreligger tilstrekkelig grunnlag for å åpne for skademotivert lisensfelling. Det er gitt midler til hjemmebeite og oppsetting av rovdyravvisende gjerder. Sekretariatene kan ikke se at det foreligger andre tilfredsstillende løsninger som vil eliminere skadepotensialet helt.

Innenfor Slettåsreviret har det vært etablert familiegruppe med til dels et stort antall individer over flere år. Ved visse tilfeller har også individer fra Slettås-reviret utvist en nærgående adferd.

##### Letjenna

Den største delen av Letjenna-reviret er gjennom kartleggingen sist vinter avgrenset til å ligge innenfor Elverum kommune. Reviret berører også mindre deler av Åmot og Trysil kommuner. Elverum kommune er en av kommunene innenfor ulvesonen med størst antall sau på beite.

Det beiter ca. 1260 sauer på inngjerdet innmark/utmark. Det går også ca. 865 storfe på inngjerdet areal, og omkring 100 storfe på utmarksbeite i kommunen. Både i Elverum kommune og de søndre delene av Åmot går det storfe på utmarksbeite innenfor det som sist vinter ble registrert som reviområdet til Letjenna. Sekretariatene anser at forekomsten av husdyr, både på inngjerdete områder og storfe på utmarksbeite, medfører at det foreligger et visst skadepotensiale. Selv om skadepotensialet må sies å være begrenset, mener sekretariatene at det foreligger tilstrekkelig grunnlag for å åpne for skademotivert lisensfelling for å redusere ulvebestanden ned til bestandsmålet. Sekretariatene kan ikke se at det foreligger andre tilfredsstillende løsninger som vil eliminere skadepotensialet helt.

I nordre Elverum, der Letjenna-reviret ligger nå, har det vært stasjonære/revirhevdende ulv siden vinteren 2002/2003. Julussareviret omfattet tidligere mye av det samme området.

### Kynna

Avgrensningen av Kynna-reviret, slik det er registrert gjennom kartleggingen sist vinter, berører kommunene Elverum, Våler og Åsnes. Elverum kommune er en av kommunene innenfor ulvesona med størst antall sau på beite (ca. 1260). Det går også et vesentlig antall sau på beite i Åsnes (ca. 670), mens sauetallet i Våler er begrenset (ca. 40). Det er et større antall storfe innenfor alle kommunene, men storfe på utmarksbeite er kun registrert i Elverum (ca. 100 storfe). Sekretariatene anser at forekomsten av husdyr, både på inngjerdete områder og storfe på utmarksbeite, medfører at det foreligger et visst skadepotensiale. Selv om skadepotensialet må sies å være begrenset, legger sekretariatene til grunn at det foreligger tilstrekkelig grunnlag for å åpne for skademotivert lisensfelling for å redusere ulvebestanden ned til bestandsmålet. Sekretariatene kan ikke se at det foreligger andre tilfredsstillende løsninger som vil eliminere skadepotensialet helt.

Innenfor det området som nå benyttes av Kynnaparet har det vært ulverevir siden vinteren 2004-2005.

### Avgrensning av fellingsområdet

Fellingsområder må avgrensnes slik at risikoen for å felle individer fra tilgrensende revirer blir minst mulig. Samtidig må fellingsområdet være tilstrekkelig for å sikre en effektiv jakt. De faktiske revirgrensene kan avvike fra det som er registrert gjennom kartleggingen sist vinter. Revirgrensene kan også endres i løpet av fellingsperioden, spesielt dersom foreldreindivider felles tidlig. Foreldreindivider fra naborevir vil være mest utsatt, da de i større grad beveger seg i ytterkant av reviret. Det er spesielt viktig å skjerme revirer med genetisk verdifulle individer.

Ut fra hensynet til å skjerme individer fra tilgrensende revir, i særdeleshet genetisk viktige individer, samt å legge til rette for at jakten kan gjennomføres mest mulig effektivt i henhold til formålet med å ta ut alle individer innenfor de revirene hvor det åpnes for lisensfelling, anbefaler sekretariatene at lisensfelling kan foregå innenfor følgende område (se også kart i vedlegg 3):

Fra det punktet der fv. 491 krysser Glomma ved Braskereidfoss og nordover langs østsiden av Glomma til der fv. 215 krysser Glomma ved Rena. Videre nordøstover langs fv. 215 til denne møter fv. 546. Herfra i en rett linje østover til nordenden av Holmsjøen og videre i en rett linje til møtet mellom kommunegrensene for Elverum Åmot og Trysil. Videre østover og nordover langs kommunegrensa mellom Trysil og Åmot til denne krysser fv. 215. Videre langs fv. 215 til fv. 26. Så sørover langs fv. 26 og videre langs rv. 25 til krysset fv. 540. Videre sørover langs fv. 540 til krysset fv. 207. Videre østover langs fv. 207 og deretter sørøstover langs fv. 493 til krysset fv. 491. Deretter vestover langs fv. 491 til denne krysser elva Kynna. Så sørover langs Kynna til Kynndammen. Videre i en rett linje vestover til der fv. 491 krysser Glomma ved Braskereidfoss.

### *Kvote for lisensfelling*

Sekretariatene anbefaler at det fastsettes en kvote for lisensfelling innenfor ulvesona på inntil 24 dyr. Kvotes størrelse er foreslått slik på bakgrunn av en målsetning om at alle dyr som tilhører de 3 revirene skal tas ut. Dersom det viser seg at det antallet dyr innenfor disse revirene er lavere enn den totale kvoten, forutsetter sekretariatene at en eventuell restkvote ikke tas ut i andre områder. Det legges til grunn at genetisk viktige individer (innvandrede ulver fra østlige populasjoner og første generasjons avkom, F1- individer, fra slike ulver) skjermes fra lisensfelling. Ut fra den kunnskap sekretariatene har, mener vi det er grunnlag for å anta at et slikt uttak ikke vil være til hinder for mulighetene til å nå bestandsmålet kommende år, og ikke vil true bestandens overlevelse på sikt.

### *Fellingsperiode*

Fellingsperioden for lisensfelling av ulv innenfor ulvesonen er fastsatt i rovviltforskriftens § 10 d) fra 1. januar til 15. februar. Det er i rovviltforskriften avgrenset en kortere fellingsperiode innenfor ulvesonen enn utenfor. Bakgrunnen for dette er på den ene siden å sikre at årsvalpene er store nok til å kunne greie seg uten foreldredyr dersom disse blir skutt, og på den andre siden er fellingsperioden avgrenset av perioden da ny parring starter. Rovviltnemndene kan fastsette en kortere fellingsperiode dersom særlige forhold tilsier det. Sekretariatene kan ikke se at det foreligger særlige forhold som skulle tilsi en kortere fellingsperiode, og anbefaler nemndene å fastsette en fellingsperiode fra 1. januar 2017 til 15. februar 2017.

## **INNSTILLING**

**Sekretariatene tilrår derfor at rovviltnemndene i region 4 og 5 fatter følgende vedtak:**

### **1. Om nemndenes myndighet**

Rovviltnemndene i region 4 og 5 viser til den nasjonale målsettingen om 4-6 årlige ynglinger, der 3 av disse skal ha skjedd i revir som i sin helhet ligger i Norge. Ynglinger utenfor ulvesonen skal medregnes. Der en del av reviret ligger i Sverige skal en yngling medregnes med en faktor på 0,5. De siste dokumenterte data om ynglinger fra Nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt viser at det er registrert totalt 9 ynglinger der grenserevir teller med en faktor på 0,5. Av disse har 7 ynglinger forekommet i helnorske revirer.

Rovviltnemndene anser med det at de har myndighet til å fatte vedtak om kvote for lisensfelling av ulv, jf. §§ 10 og 4 første ledd bokstav d og e i rovviltforskriften.

### **2. Kvote**

Rovviltnemndene har fattet vedtaket på bakgrunn av siste tilgjengelige vitenskapelige kunnskap om ulvens bestandsstatus, jf. naturmangfoldloven § 8. Førre-var-prinsippet, jf. § 9, kommer derfor ikke til anvendelse. Nemndene anser at en kvote på inntil 24 dyr, med formål å ta ut alle individer i tre revirer innenfor ulvesona, ikke vil påføre bestanden en for stor samlet belastning, jf. nml. § 10. Hensynet til differensiert forvaltning er lagt til grunn for vedtaket, jf. nml. § 12. Nemndene anser ikke at nml. § 11 er relevant i denne sammenheng.

Ut fra den foreliggende dokumentasjon over revirmarkerende ulv og vedtatt politikk finner rovviltnemndene at det er grunnlag for å åpne for lisensfelling av ulv innenfor forvaltningsområdet for ynglende ulv. Rovviltnemndene finner at lisensfelling av ulv innenfor ulvesona ikke er til hinder for å nå bestandsmålet i 2017.

**Det fastsettes en kvote for lisensfelling på inntil 24 ulver innenfor ulvesona, med den hensikt å ta ut alle individer innenfor følgende tre revirer: Slettås, Letjenna og Kynna.** Uttak av alle individer innenfor disse revirene anses ikke å true overlevelsen av ulvebestanden på lang sikt, jf naturmangfoldloven § 5, jf. også rovviltforskriften §§ 3 og 7.

### **3. Lisensfellingsområde**

Lisensfelling skal være skademotivert, jf. rovviltforskriften § 10. Ut fra hensynet til husdyr på beite, og samtidig å skjerme individer fra tilgrensende revir, i særdeleshet genetisk viktige individer, samt å legge til rette for jakten kan gjennomføres mest mulig effektivt i henhold til formålet med å ta ut alle individer innenfor de revirene hvor det åpnes for lisensfelling, avgrenses lisensfellingsområdet innenfor ulvesona til følgende område:

Fra det punktet der fv. 491 krysser Glomma ved Braskereidfoss og nordover langs østsiden av Glomma til der fv. 215 krysser Glomma ved Rena. Videre nordøstover langs fv. 215 til denne møter fv. 546. Herfra i en rett linje østover til nordenden av Holmsjøen og videre i en rett linje til møtet mellom kommunegrensene for Elverum Åmot og Trysil. Videre østover og nordover langs kommunegrensa mellom Trysil og Åmot til denne krysser fv. 215. Videre langs fv. 215 til fv. 26. Så sørover langs fv. 26 og videre langs rv. 25 til krysset fv. 540. Videre sørover langs fv. 540 til krysset fv. 207. Videre østover langs fv. 207 og deretter sørøstover langs fv. 493 til krysset fv. 491. Deretter vestover langs fv. 491 til denne krysser elva Kynna. Så sørover langs Kynna til Kynndammen. Videre i en rett linje vestover til der fv. 491 krysser Glomma ved Braskereidfoss.

### **4. Lisensfellingsperiode**

Lisensfellingsperioden fastsettes til perioden fra 1. januar til 15. februar 2017.

### **5. Forholdsregler for å unngå felling av genetisk viktige individer**

Ut i fra dagens kunnskap anser rovviltnemndene å ha tatt de forholdsregler som skal tas for å ivareta genetisk viktige individer. Dersom ny kunnskap om viktige genetiske individer skulle tilkomme, kan fylkesmennene i samråd med lederne av rovviltnemndene i region 4 og 5 gjøre det som er nødvendig for å redusere sannsynligheten for at disse felles.

### **6. Vilkår for deltakere i lisensfelling**

Jeger plikter å holde seg oppdatert om status for lisensfellinga minst en gang daglig under fellingsforsøk. Fylkesmannen oppretter en ulvetelefon som gir jegeren opplysning om antall felte dyr og hvor mange dyr som gjenstår på kvoten. Jeger plikter også å registrere seg som bruker av Fylkesmannens løsning for SMS-varsling om status for lisensfellinga.

**Vedtaket er fattet med hjemmel i §§ 18 og 77 i lov om forvaltning av naturmangfold av 19. juni 2009, jf. § 10 i forskrift om forvaltning av rovvilt av 18. mars 2005. Dette vedtaket er et enkeltvedtak og kan påklages i medhold av forvaltningsloven kapittel VI, senest innen 3 uker etter at vedtaket er gjort kjent.**

## Vedlegg 1 Oversikt over sau og storfe på beite innenfor ulvesonen

Kommune	Sauer på innmarksbeite/inngjerdet utmarksbeite	Storfe på innmarksbeite/inngjerdet utmarksbeite	Storfe på utmarksbeite
Kongsvinger	714	974	0
Sør-Odal	53	138	0
Eidskog	675	550	0
Grue	860	22	397
Åsnes	666	849	0
Våler	43	572	0
Elverum	1263	865	99
Trysil	1448	835	190
Åmot	580	462	285
<b>Sum Hedmark</b>	<b>6302</b>	<b>5267</b>	<b>971</b>
Halden	988	1669	
Moss	340	15	
Sarpsborg	1803	2842	
Fredrikstad	1029	770	
Hvaler	980	221	
Aremark	665	539	
Marker	930	763	
Rømskog	320	11	
Trøgstad	1248	1174	
Spydeberg	707	646	
Askim	330	9	
Eidsberg	1992	667	
Skiptvet	181	680	
Rakkestad	1142	1452	
Råde	599	298	
Rygge	528	136	
Våler	465	496	
Hobøl	382	235	
<b>Sum Østfold</b>	<b>14629</b>	<b>12623</b>	

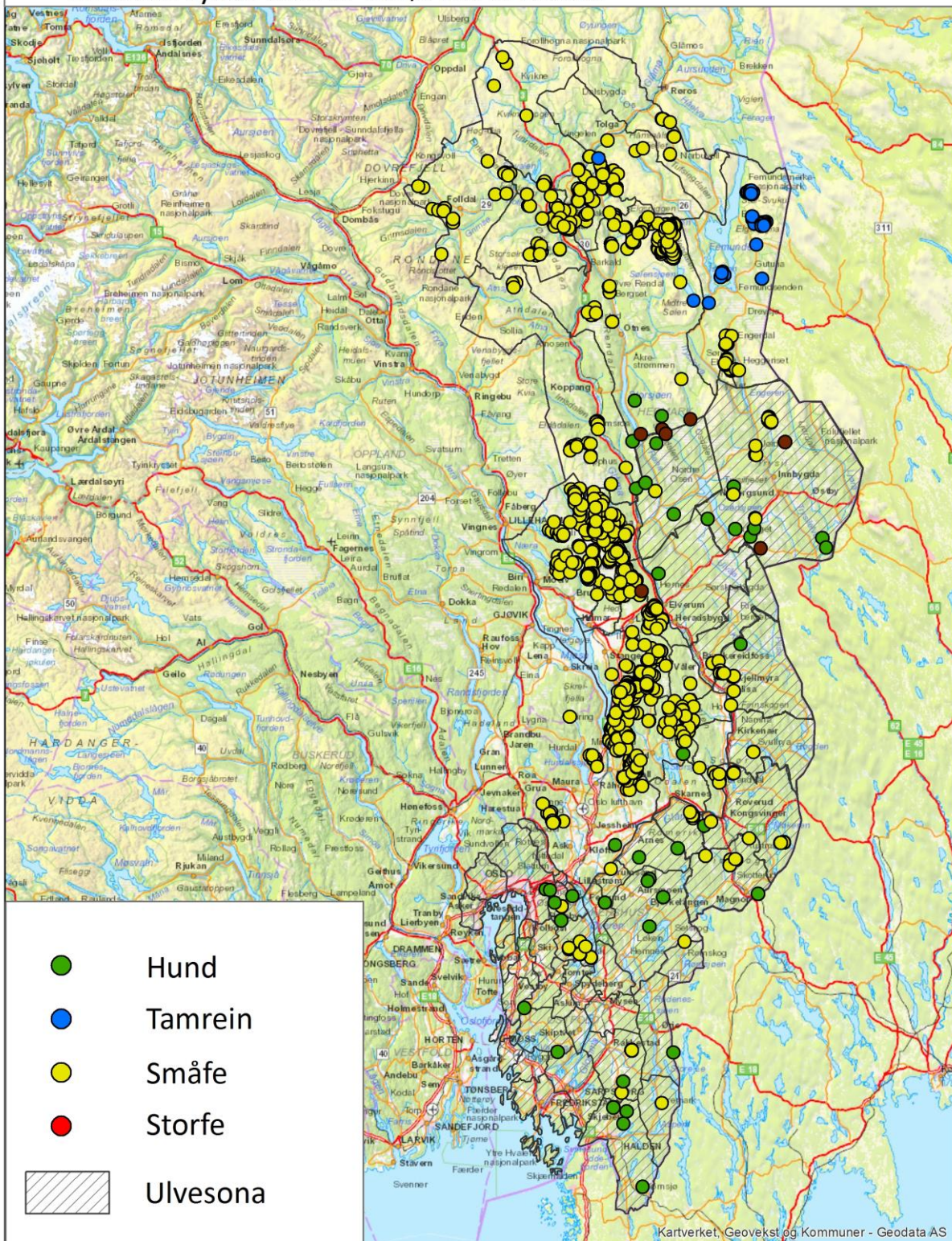
Forts. vedlegg 1

Kommune	Sauer på innmarksbeite/inngjerdet utmarksbeite	Storfe på innmarksbeite/inngjerdet utmarksbeite	Småfe på utmarksbeite
Oslo	284	116	
Vestby	194	153	
Ski	176	250	
Ås	675	476	
Frogn	153	133	
Nesodden	3		
Oppegård	172	20	
Bærum	334	253	1338
Asker	115	479	201
Aurskog-Høland	1395	1083	
Fet	495	660	
Rælingen	217	106	
Enebakk	678	583	
Lørenskog	5	246	
Nes	483	518	
Sørums	166	466	
<b>Sum Oslo og Akershus</b>	<b>6280</b>	<b>5542</b>	



## Vedlegg 2:

Skader på husdyr forårsaket av ulv i perioden 2010 - 2016 (pr. 8.9.) innenfor fylker som er berørt av ulvesona





### Vedlegg 3:

## Sekretariatens anbefaling om fellingsområde ved lisensfelling innenfor ulvesona i 2017

